

CATALOGUS CIVIUM GEDANENSIIUM

KSIĘGI PRZYJĘĆ
DO PRAWA MIEJSKIEGO
W GDAŃSKU
1536–1814

Tom VIII

KSIĘGA OBYWATELSKA
(indeksowa)

Z LAT 1768–1794 ORAZ 1807–1814

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO

KSIĘGI PRZYJĘĆ
DO PRAWA MIEJSKIEGO
W GDAŃSKU
1536–1814

CATALOGUS CIVIUM GEDANENSIUM

KSIEGI PRZYJEĆ
DO PRAWA MIEJSKIEGO
W GDAŃSKU
1536–1814

Tom VIII

KSIEGA OBYWATELSKA

(indeksowa)

Z LAT 1768–1794 ORAZ 1807–1814

Edycja

Andrzej Groth, Dariusz Kaczor, Ewa Łączyńska-Bartoszek

Wstęp i opracowanie

Dariusz Kaczor

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2019

Recenzent
prof. dr hab. Roman Czaja

Redaktor Wydawnictwa
Sonia Cynke

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

W publikacji wykorzystano ilustrację
Fragment *Księgi obywatelskiej z lat 1768–1794 i 1807–1814*, sygn. APG 300,60/7, s. 524

Skład i łamanie
PRACOWNIA

Publikacja sfinansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą
„Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2013–2019, nr projektu 11H12013781

**NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI**

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978–83–7865–846–7

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81–824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81–824 Sopot
tel. 58 523 14 49; fax 58 551 05 32

SPIS RZECZY

Księga obywatelska (indeksowa) z lat 1768–1794 oraz 1807–1814. Wstęp . . .	VII
Opis formalny	VII
Struktura wpisów	VIII
Księga obywatelska (indeksowa) z lat 1768–1794 oraz 1807–1814 . . .	1
Wykaz obcych	
A	4
B	9
C	18
B, cd.	22
D	33
E	45
F	50
G	60
H	72
I, J	82
H, cd.	88
K	93
L	109
K, cd.	119
M	124
N	138
O	145
P	149
Q	156
P, cd.	157
R	162
S	173
T	189
S, cd. 1	195
U, V	202
S, cd. 2	205
W	209
X	220
Z	221

Wykaz synów obywateli

A	226
B	229
C	236
D	239
E	244
F	246
G	250
H	257
I, J	264
K	268
L	276
M	280
N	285
O	287
P	289
Q	293
B, cd.	294
R	297
S	304
T	315
U, V	319
P, cd.	322
W	323
Z	329
S, cd.	332

KSIĘGA OBYWATELSKA (INDEKSOWA) Z LAT 1768–1794 ORAZ 1807–1814. WSTĘP

Opis formalny

Księga przechowywana w zasobie Archiwum Państwowego w Gdańsku, w zespole Akta miasta Gdańska, pod sygnaturą APG, 300,60/7.

Księga o wymiarach 25,5 × 38 cm, oprawna w skórę. Stan zachowania dość dobry. Oprawa znacznie wytarta, z naderwanym prawym dolnym brzegiem tylnej okładki; dratwy mocujące blok księgi do okładek nadwierzęzone. Blok papierowy, zachowany w dobrym stanie, lekko odchodzi od okładki.

Księga zaopatrzona w oryginalny tytuł: „Catalogus CIVIUM GEDANENSIIUM de Anno 1768”.

Zwód nie ma oryginalnej paginacji; paginacja wtórna, ołówkowa, nadana przez Archiwum. Na wszystkich stronach pionowe linie siatki wyznaczające poszczególne rubryki zawierające spisane informacje, sporządzone oryginalnie czerwonym atramentem.

Księga ma charakter użytkowy. Mimo że była prowadzona dość starannie, zawiera stosunkowo liczne wykreślenia (w tym całych wpisów), wpisy pominięte, wprowadzane wtórnie poza porządkiem chronologicznym, zabiegi korektorskie, frazy dopisywane na interliniach i zwłaszcza na marginesach. Dość często występują błędy gramatyczne – głównie w postaci niewłaściwej końcówki przymiotnika po rodzajniku lub błędnie dobranego rodzajnika przed rzeczownikiem.

Zwód spisany w języku niemieckim. Dukt pisma w miarę staranny, choć pozbawiony elementów ozdobnych, niesprawiający trudności w odczytywaniu. Na podstawie jego analizy można wyróżnić trzy warstwy pisarskie (ręce): 1) lata 1768–1772, 2) 1773–1794, 3) 1807–1814.

Wpisów dokonywano najwyraźniej do uprzednio założonej księgi, o czym świadczy pozostawiony zapas wolnego miejsca pomiędzy poszczególnymi jej częściami, który w wielu wypadkach okazał się niewystarczający, co z kolei doprowadziło do naruszenia zakładanej pierwotnie jednolitej struktury księgi i tworzenia aneksów do wcześniej wypełnionych treścią części. Tego rodzaju zabieg skutkował powstaniem luk w materiale; brakuje bowiem następujących wpisów:

- 1) litera B: brak wpisów pomiędzy 28 lipca a 14 października 1784 r.;
- 2) litera H: brak wpisów pomiędzy 2 maja a 18 lipca 1793 r.;
- 3) litera P: brak wpisów pomiędzy 18 lipca i 26 września 1793 r.

Księga liczy łącznie 838 stron, z czego 503 strony niezapisane. Strony niezapisane: 2–8, 14–48, 65–66, 76–80, 92–94, 99–114, 125–142, 154–174, 193–216, 221–238, 267–274, 278–288, 302–304, 312–316, 320–338, 348–349, 352–374, 385–458, 484–486, 494–496, 500–518, 530–540, 542–550, 556–560, 564–584, 596–600, 606–608, 611–620, 626–636, 644–656, 664, 669–684, 694–696, 702–712, 727–736, 742, 745–756, 765–788, 805–808, 812–814, 816–824, 831–834, 838.

Księga była prowadzona w dwóch okresach przedzielonych kilkunastoletnią przerwą, choć pomieszczone w niej wpisy zachowują oryginalnie ciągłość. Pierwszy okres obejmuje lata 1768–1794, przy czym najstarszy wpis pochodzi z 7 stycznia 1768 r., a ostatni z 25 lipca 1794 r. Stanowi zatem bezpośrednią kontynuację księgi (indeksowej) APG, 300,60/6, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 7. Należy zwrócić uwagę, że mimo formalnego przejścia Gdańska od 7 maja 1793 r. pod panowanie pruskie wpisów w księdze dokonywano jeszcze przez ponad rok. W związku

ze zmianą statusu prawnego wskutek włączenia miasta do Królestwa Prus zarzucono prowadzenie księgi, kontynuowano w okresie obejmującym lata 1807–1814, a zatem w czasach funkcjonowania Wolnego Miasta Gdańska kontrolowanego przez napoleońską Francję. Wpisów w tej fazie jej użytkowania dokonywano pomiędzy 8 września 1807 r. a 10 lutego 1814 r. Umieszczano je konsekwentnie bezpośrednio po wpisach wprowadzonych w okresie pierwszym, ignorując tym samym lukę chronologiczną (lata 1794–1807) i przerwę w użytkowaniu księgi. W edycji zapiski pochodzące z obu okresów zostały od siebie graficznie oddzielone.

Struktura wpisów

Struktura wpisów księgi jest niemal identyczna jak w księdze APG, 300,60/6, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 7. Zastosowano układ alfabetyczno-chronologiczny, dla którego punktem wyjścia były nazwiska ubiegających się o prawo obywatelskie pogrupowane według liter alfabetu. Zwód składa się, podobnie jak w wypadku prawie wszystkich pozostałych ksiąg indeksowych (APG, 300,60/4, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 6; APG, 300,60/6, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 7), z dwóch zasadniczych części: wykazu tzw. obcych oraz wykazu synów obywateli, choć brakuje oryginalnych, wyróżniających je nagłówków. Sposób prowadzenia zapisków (do 1794 r.) również nawiązuje bezpośrednio do struktury znanej z poprzednich ksiąg indeksowych, jedynie w wypadku wpisów z lat 1807–1814 wykazuje pewne odmienności. Standardowe wpisy zawierają następujące dane:

- 1) datę miesięczną i dzienną wpisu (datę roczną umieszczano pośrodku kolumny);
- 2) imię (imiona) i nazwisko kandydata;
- 3) miejsce pochodzenia, często w formie rozbudowanej, z podaniem rodzaju miejscowości (miasto, wieś, osada), przynależności administracyjnej lub regionalnej, niejednokrotnie z zaznaczeniem odległości do większego bądź bardziej znanego ośrodka miejskiego;
- 4) dodatkowe informacje o charakterze proceduralnym (zwłaszcza w części mieszczącej wpisy z lat 1807–1814), a mianowicie: zgody na nabycie prawa obywatelskiego, poświadczenia o zamieszkiwaniu na terenie miasta przed 7 maja 1793 r. (a zatem przed włączeniem Gdańska do monarchii pruskiej), poświadczenia o wykonywaniu tamże zajęć mieszczkańskich albo terminowaniu u któregoś z gdańskich obywateli, poświadczenia uregulowania stosunku do służby wojskowej w armii pruskiej, poświadczenia o nabytym obywatelstwie w innych miastach wraz z informacją o przedstawieniu rezygnacji (dymisji) z tego tytułu, poświadczenia o nieprzerwanym zamieszkiwaniu w Gdańsku przed 7 maja 1793 r. przedłożone przez dwóch wiarygodnych gdańskich obywateli bądź (sporadycznie) członków władz miejskich;
- 5) profesję.

Oprócz tego rodzaju informacji dołączano często do standardowej struktury wpisów również innego rodzaju dane. Z części występujących można wymienić:

- 1) informacje o złożeniu przysięgi obywatelskiej na Starym Mieście (przed przewodniczącym staromiejskiej Rady) – formuła *juravit in Veteri Civitate*;
- 2) kwestie włączania do prawa obywatelskiego synów kandydatów (zwłaszcza tych, którzy urodzili się jeszcze przed formalnym uzyskaniem przez kandydatów prawa miejskiego w Gdańsku);
- 3) sprawy zmiany kategorii prawa obywatelskiego (najczęściej na wyższą, rzadziej na niższą);
- 4) odwołania do aktów prawnych w kwestiach proceduralnych – uchwał i rozporządzeń Rady, ordynków, Urzędu Wetowego;
- 5) po 1807 r. sprawy związane z zakończeniem procedury nadawania obywatelstwa i oficjalnego wpisania kandydatów na listę obywateli.

W księdze dość licznie występują także wpisy wykreślone, dotyczące obywateli, którzy zrezygnowali z gdańskiego obywatelstwa.

W wykazie synów obywateli standardowa struktura wpisów jest identyczna jak w księgach APG, 300,60/4, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 6, i APG, 300,60/6, *Catalogus Civium Gedanensium*, t. 7 i zawiera następujące dane:

- 1) datę miesięczną i dzienną wpisu/datę roczną umieszczono pośrodku kolumny;
- 2) imię (imiona) i nazwisko wnioskującego, imię i nazwisko ojca (obywatela);
- 3) profesję kandydata.

Również i w tej części księgi dołączano do wpisów dodatkowe informacje; spośród zamieszczanych najczęściej należy wymienić:

- 1) zaznaczenie odmiennych lekcji nazwisk w dostarczanych do Urzędu Wetowego dokumentach (listach rodowych, aktach chrztu itp.), choć nie zawsze czyniono to konsekwentnie;
- 2) odnotowanie daty zaprzysiężenia przyjętych do prawa obywatelskiego kandydatów;
- 3) odsyłanie do aktów prawnych w kwestiach stricte proceduralnych.

ISBN 978-83-7865-846-7